

Halvorsen, Johan (1864-1935)

Norsk tonsättare, violinist och dirigent

Halvorsen en av förgrundsgestalterna i norskt musikliv årtiondena kring 1900. Man talade om honom som en av de fyra stora. De andra var Grieg, Svendsen och Sinding. Något påverkad av Grieg, men framför allt av Johan Svendsen, har Halvorsens musik ett markant personligt drag, ”präglad av viril djärvhet och stark känsla för rytm”¹.

Halvorsen föddes i Drammen och började spela fiol redan som 7-åring. Han studerade bl.a. för Jakob Lindberg och C Nordqvist i Stockholm samt för Adolph Brodsky i Leipzig. Studierna fortsatte sedan i St. Petersburg och Berlin. Bredvid konsertmästartjänster i Stockholm, Bergen och Leipzig, lärarverksamhet i Aberdeen och vid MK i Helsingfors, turnerade han flitigt som soloviolinist, bl.a. tillsammans med Grieg.

1893 blev han dirigent för Harmoniens orkester i Bergen och 1899 kapellmästare vid det nyinvigda Nya Nationalteatret. Han bidrog där bl.a. till uppföranden av 27 operor och 222 symfonikonsalter.

Bland hans verk kan nämnas skådespelsmusik till ett 30-tal pjäser, 3 symfonier och flera större verk för kör och orkester. Mest känd är kanske *Bojarernes indtogsmarsch*. Han var en hängiven kammarmusiker och bildade egna kvartettenssembler under sin tid i Helsingfors och Bergen samt i Oslo. Han skrev själv en Ståkkvartett op 10, men hans i särklass mest spelade stycke är Passacaglia i g-moll efter ett tema av Händel.

Passacaglia för violin och cello

1893-94

Passacaglia var ursprungligen en dans med spanskt ursprung. Det första kända verket är dock av Frescobaldi i form av ett antal variationer över en basmelodi. Det är också så vi fortfarande definierar passacaglian, som ofta likställs med chaconnen, även om den senare ibland beskrivs som variationer över en ständigt upprepad harmoniföljd

Halvorsens verk grundar sig på sista satsen av Händels cembalosvit nr 7 i g-moll HWV 432, som har Passacaglia som satsbeteckning. Halvorsen utnyttjar temat för sina variationer. Temats taktart är 4/4 och inte den mera vanliga 3/4. Alla variationerna utom en går också i 4/4. Stycket skrevs ursprungligen för violin och viola.

Gm Cm/E^b F B^b E^b F7/C D D9 Gm

I notexemplet är endast en av de två tonerna i violinstämmans dubbelgrepp utsatta. Dessa överensstämmer helt med Händels toner i cembalostämmans högerhand, medan Halvorsen gett violastämman den lägsta av vänsterhandens tre ackordstoner. Ackorden är återgivna som analysymboler under notexemplet.

¹ Sohlmans musiklexikon, 2.a upplagan 1976

Det finns olika uppgifter om antalet variationer. Det kan tyckas ointressant men det underlättar onekligen eventuella kommentarer till de olika variationerna om man kan sätta ett nummer på dem. I nedanstående förteckning har jag valt att följa en källa som uppger 19 variationer, var och en bestående av 4 eller 8 takter, följt av en 2 takters coda.² Några av de korta variationerna har repristecken.

Om man anser att Halvorsens dubbla taktstreck inramar en variation omvandlas V2-V5 till nr 2 och nr 3, och antalet variationer reduceras till 17.

Sammanställningen nedan visar de 19 variationerna enligt källan i fotnoten.

	<u>Takt nr</u>	Antal takter	Takt	<u>Tempo</u>	<u>Föredrag m.m</u>
Tema	0	4	4/4	Largamente	
V1	5	4	”	“	
V2	9	4	”	“	<i>Dolce</i>
V3	13	4	”	“	<i>Dolcissimo</i>
V4	17	4	”	“	<i>con agilità</i>
V5	21	4	”	“	
V6	25	: 4 :	”	“	
V7	29	: 4 :	”	“	
V8	33	: 4 :	”	“	<i>a tempo rubata</i>
V9	37	8	”	“	<i>spiccato</i>
V10	45	4	”	“	
V11	49	: 4 :	”	Andante	
V12	53	: 4 :	”	“	
V13	57	8	”	Più mosso	<i>pizzicato</i>
V14	65	: 4 :	”	“	<i>spiccato</i>
V15	69	4	”	“	
V16	73	: 4 :	”	“	<i>ponticello, flautato</i>
V17	77	4	12/8	”	<i>saltando</i>
V18	81	8	C	Molto energico	
V19	89	8	”	Allegro con fuoco	
Coda	97	2	”	Adagio	

Efter de tre första variationerna som överensstämmer väl med Händels kan resten av stycket sägas vara Halvorsens. I motsats till Händels variationer har Halvorsens stora växlingar i tempo, liksom i olika instrumenttekniker. Bland dessa kan nämnas *pizzicato* i V8, *spiccato* (ett slags staccato, spelat med studsande stråke) i V9 och V14, *ponticello* (stråkföring nära stallet) i V16, flautato (stråkföring nära greppbrädan) i V16 och *saltando* (i V17 (Codan spelas fortetissimo och slutar i ett G-durackord. Verket ställer stora tekniska krav på musikerna. Efter att ha hört det framföras förstår man varför det utgör ett stapelverk i stråkdulitteraturen.

² Jessica Emery, *The Influence of Handel's Passacaglia from Keyboard Suite No. 7 HWV 432 on Halvorsen's Passacaglia in G minor for Violin and Viola.* <http://www.belmont.edu/burs/pdf/Music%20-%20Emery.pdf>